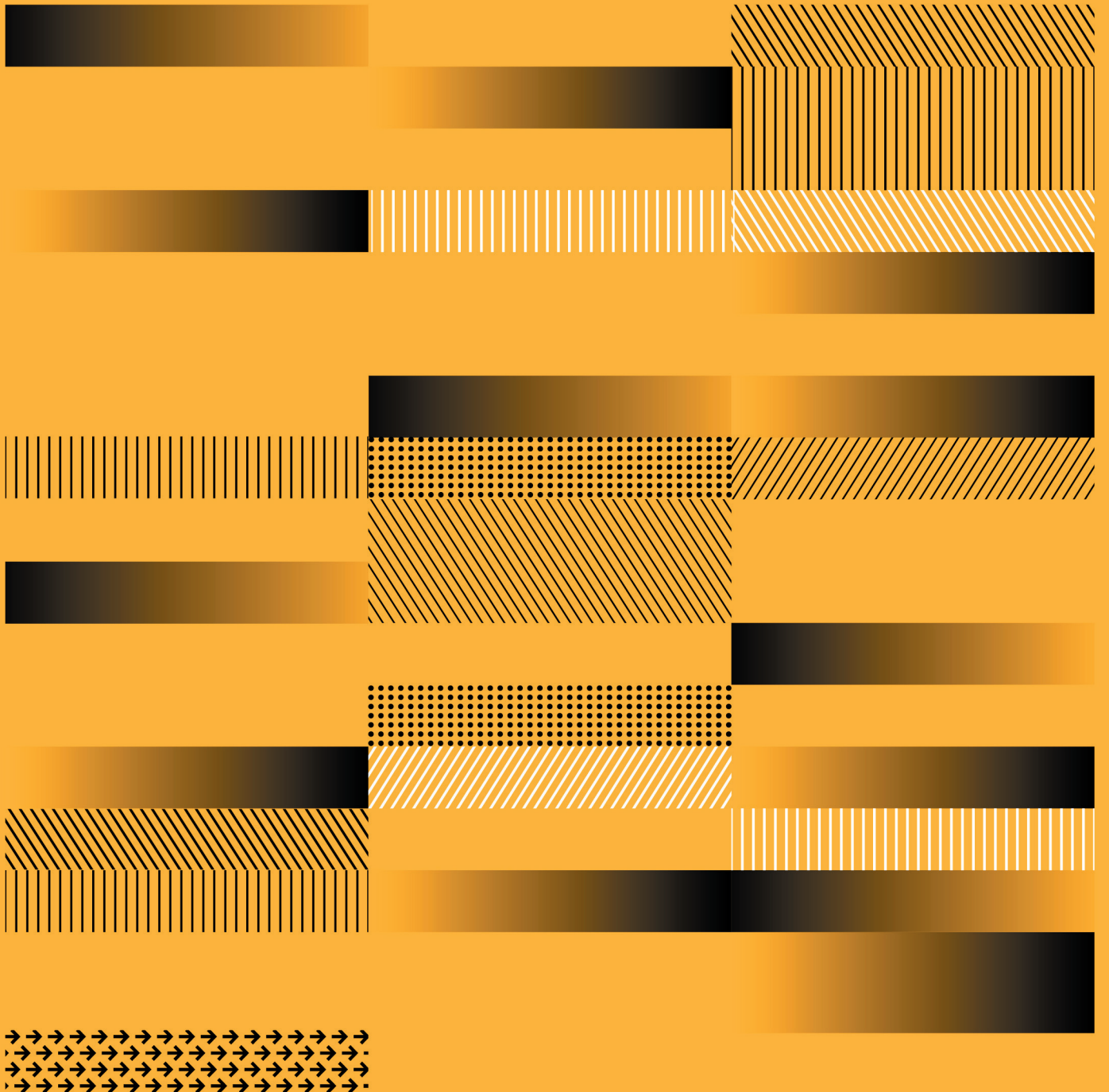

MAD

Politika Metni #4

Mülteciler İçin Mekânda Adalet¹

Bu politika metni
Mekanda Adalet Derneđi'nin
Kentsel Politikalar Programı
kapsamında hazırlanmıştır.

—
Hazırlayanlar: Ceren Yartan,
Sena Nur Gölcük

¹ Konuyla ilgili daha kapsamlı tartışmalar için Mekanda Adalet Derneđi'nin basılı ve süreli yayını beyond.istanbul'un "Mekânda Adalet ve Mültecilik" başlıklı sayısı incelenebilir. Aksi belirtilmedikçe metinde kullanılan sayı, istatistik ve referans gerektiren bilgiler "Mekânda Adalet ve Mültecilik" sayısındaki makalelerden derlenmiştir.

Mekanda Adalet Derneđi olarak toplumsal hayatı derinden Őekillendiren çeşitli baŐlıklarda politika metinleri hazırlıyoruz. Bu metinlerin alandaki politika yapıcılar, çalıŐanlar ve hizmet verenler için bir rehber ve atılabilecek adımlara dair bir zet niteliği taŐımasını hedefliyoruz.

Elinizdeki Belge Neyi Amaçlıyor?

- Bu belge mültecilerin Őehir hayatına tam katılımının sağlanması için atılabilecek somut adımlar ve politika önerilerini içeriyor.
- Hak temelli bir anlayıŐtan yola çıkıyor.

- Mülteciler² dahil çoklu dezavantaja sahip tüm nüfus gruplarının haklarına erişebilmeleri, kentte güven içinde yaşayabilmeleri yerel yönetimlerin önemli sorumluluklarından biridir. Kurumların kolaylaştırıcı olarak kapsayıcı politikalar ve hizmetler geliştirmeleri gerekir. Bu bağlamda mültecilerin kentlerde temel hizmetlerden faydalanmalarını, kentlilerden ayrı tutulmadan yaşamalarını sağlamada yerel yönetimlere önemli bir rol düşüyor.
- Türkiye’de sınıf, etnisite, cinsiyet, yaş gibi farklılıklara bağlı olarak dezavantajlı hâle getirilmiş mülteciler, yaşadıkları yerlerde gerek bölgenin yerel halkı tarafından gerekse politika üreticileri tarafından eğitim, sağlık, gündelik yaşam pratikleri veya istihdamda çeşitli ayrımcılıklara maruz kalabiliyorlar. Nefret söylemlerine, suçlamalara, iş alanlarında emek sömürüsüne varan adaletsiz ve insan haklarına aykırı tavırlarla karşılaşıyorlar.

² Politika metninin devamında "mülteciler" ifadesi okunabilirliği sağlamak adına sığınmacılar ve geçici koruma altındakileri de kapsayan şekilde kullanılacaktır.

Fotoğraf: Ayşe Adanali

Türkiye'de Mülteci Nüfusu Nedir?

- Türkiye'de geçici koruma bağlamında ele alınan Suriyelilerin ülke genelindeki nüfusu 2020 UNHCR verisine göre **3.616.574**'tür. **509.040** kişinin yaşadığı İstanbul, Suriye'den gelen mülteci sayısının en yüksek olduğu ildir. Kayıtsız olarak ülkede bulunanlar bu rakama dahil değildir.
- Türkiye'de Suriye'nin yanı sıra diğer ülkelere gelen **370.000**'e yakın kayıtlı mülteci bulunuyor.³

³ <https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2019/12/UNHCR-Turkey-Operational-Update-October-2019.pdf>. Konuyla alakalı diğer istatistikler için UNHCR Türkiye sayfası incelenebilir: <https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2020/09/UNHCR-Turkey-General-Fact-Sheet-September-2020.pdf>

Mültecilik Çerçevesinde Temel Kavramlar

1) Geçici koruma, mültecilik, sığınmacılık tanımlarının arasındaki farklar nelerdir?

Geçici Koruma; Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 91. maddesine göre geçici koruma; Türkiye'ye sığınanlara mülteci statüsü tanımadan korumayı amaçlar. Geçici korumaya tabi olan kişilere verilen geçici koruma kimlik belgesi Türkiye'de kalma hakkı sağlıyor. Ancak bu kişilere uzun dönem ikamet iznine geçiş hakkı tanınmıyor.⁴

Mülteci; Türkiye'nin 1951 yılında imzaladığı, uluslararası düzeyde mültecilerin hukuki durumlarını düzenleyen Cenevre Sözleşmesi'nde "ırkı, dini, milliyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulüm göreceği konusunda haklı bir korku taşıyan ve bu yüzden ülkesinden ayrılan ve korkusu nedeniyle geri dönmeyen veya dönmek istemeyen kişi" olarak tanımlanıyor.

Sığınmacı; mülteci statüsü almaya yönelik başvurusu bulunan fakat bu başvurusu henüz karara bağlanmamış kişiler için kullanılıyor.

Her ne kadar farklı hukuki statülere denk gelse de, bu tanımları birbirinden kesin olarak ayırmak mümkün olmuyor.

2) Türkiye'de Suriyeli sığınmacıların statüleriyle diğer mülteciler arasında ne fark vardır?

Suriyeliler, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na göre geçici koruma statüsüne tabiler. Mülteci olarak görülmezler ve savaş durumu ortadan kalktığına ülkelerine geri gönderilme durumundalar.

3) Mülteciler gündelik hayatta nasıl sorunlarla karşılaşır?

Mülteciler ülkemizde eğitim, sağlık, istihdam veya günlük yaşam pratiklerinde çeşitli ayrımcılıklara maruz kalıyorlar. Barınma sorunu (ev sahiplerinin mültecilere ev vermemesi veya maddi olanaksızlıklardan kaynaklı barınma sorunu), aynı işi yaptıkları yerel halktan az ücret alma, sigortasız çalıştırılma, sözlü taciz ve hatta fiziksel şiddete maruz kalma, kentsel hizmetlerden eşit yararlanamama gibi farklı alanlarda birçok adaletsiz tutumla karşı karşıya kalıyorlar.

4) Mülteci hakları nelerdir?

Bu konuda belirsizlik hâkim olsa da 5393 sayılı Belediye Kanunu ile 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu temel hukuki kaynakları oluşturuyor.

⁴ T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi tanımına göre "geçici koruma": Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen ve uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirilmeye alınamayan yabancılara sağlanan korumayı ifade ediyor.

Mülteciliğe Dair Yasal Çerçeve Nedir?

5393 Sayılı Belediye Kanunu'nda yer alan "herkes ikamet ettiği beldenin hemşehrisidir" ifadesi, mültecilere yönelik çalışmalar için vatandaşlık durumunun bir koşul olmadığını vurgularken yerel yönetimlerin mültecilere ilişkin verecekleri hizmetleri planlayabilmelerine imkân tanıyor. Bu konuda 5393 Sayılı Belediye Kanunu ile 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu temel hukuki kaynakları oluşturuyor. 5393 Sayılı Kanun "vatandaş"lara verilecek olan hizmetleri düzenlerken belediyede vatandaş olmayanlara yönelik hizmetler "hemşehrilik" kavramı üzerinden ele alınıp mültecilere ilişkin hizmetler "Hemşehri Hukuku" başlığı altında tanımlanıyor.

Herkes ikamet ettiği beldenin hemşehrisidir. Hemşehrilerin, belediye karar ve hizmetlerine katılma, belediye faaliyetleri hakkında bilgilendirme ve belediye idaresinin yardımlarından yararlanma hakları vardır. Yardımların insan onurunu zedelemeyecek koşullarda sunulması zorunludur. Belediye, hemşehriler arasında sosyal ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesi ve kültürel değerlerin korunması konusunda gerekli çalışmaları yapar. Bu çalışmalarda üniversitelerin, kamu kurumunu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, sivil toplum kuruluşları ve uzman kişilerin katılımını sağlayacak önlemler alınır.

5393 Sayılı Belediye Kanunu'nun 13. Maddesi'nde mültecilere ilişkin hizmet alanı tanımlanırken beraberinde bunun

bir yükümlülük olduğu belirtilmiyor. Aynı kanunun 14. Maddesi'nde ise belediye hizmetlerinin sunulması için alan açılırken "vatandaş" kavramının kullanılması belediyelerin mültecilere ilişkin hizmet sunmalarında sorumlu olmadıklarını dile getirmelerine sebep oluyor.

Mültecilerle Birlikte

Yerel Yönetimlerin Rolü Nedir?

Yerel yönetimler mültecilerin kentsel yaşama tüm boyutlarıyla eşit şekilde katılmasında önemli bir sorumluluğa sahip. Yerel yönetimler; mültecilere yönelik politika uygulamalarını hak temelli bir yaklaşımla yürütmeli ve mültecilerin katılımcı bir şekilde belediye politikasının oluşturulmasında rol almasını sağlamalıdır. Ayrıca nüfusu 50.000 üzerinde olup stratejik plan hazırlama zorunluluğu olan belediyeler, geçici koruma altındakilere/mültecilere dair hedefleri de bu planlarına dahil etmelidir.

Yerel yönetimlerde hak temelli yaklaşım nedir?

Hak temelli yaklaşım sosyal yardım anlayışından farklılaşır. Her bireyin toplumsal hayata eşit şekilde katılma hakkının olduğu kabulünden yola çıkar. Yerel seçimlerden sonra her belediye başkanı kendi hizmet süresince ilke edineceği yaklaşımları, programları, faaliyet ve hedefleri beş yıllık stratejik plan hazırlayarak topluma açık olarak sunar. Bu planın katılımcı yöntemlerle mülteciler dahil o kentte yaşa-

yanların ihtiyaçlarına y6nelik hazırlanması, stratejik planda değerlere "toplumcu belediye" ilkelerinin eklenmesi, hak temelli program ve hizmetlerin plana dahil edilmesi yerel y6netimlerin m6ltecilerle çalışma zeminini oluşturması için 6nemlidir.

Hak temelli yaklaşım;

- Bireylerin ve toplulukların haklarına dair bilgi sahibi olmalarını ve bu hakları g6lendirmeyi hedefler,
- Dezavantajlı her grubun haklarından faydalanmasını hedefler,
- Toplumdaki farklı grupların politika oluşturma s6recine katılmasını savunur,
- Her t6rl6 karar alma mekanizmasını katılımcı Şekilde y6r6tmeye 6zen g6sterir,
- Hesap verebilirlik ve Şeffaflık ilkeleri doğrultusunda hareket eder,
- Uluslararası insan hakları çerçevesiyle uyumlu hareket eder.

Yerel yönetimlerin mültecilere yönelik hak temelli anlayışla hareket etmesi ne demektir?

- Eşitlikçi ve ayrımcılık karşıtı bir tutum sergilenmesi,
- Kentsel hizmetlerden ve düzenlenen etkinliklerden eşit şekilde faydalanmalarının sağlanması,
- Ayrımcı dil ve tutumlardan kaçınılması,
- Bu alanda belirlenmiş ulusal ve uluslararası kanun ve standartlara uyulması,
- Hesap verebilirlik ve şeffaflık ilkeleri doğrultusunda hareket eder,
- Uluslararası insan hakları çerçevesiyle uyumlu hareket eder.
- Bütün bu süreçlerde şeffaf bir tutumun benimsenmesi, bütçe ve faaliyet raporlarının hesap verebilir olması anlamına gelir.

Yerel Yönetimlerin Atabileceği Temel Adımlar Nelerdir?

Yerel yönetimler mültecilere ilişkin politika uygulama süreçlerinde görev tanımlamalarını yasalarla sınırlı kalmadan yereldeki ihtiyaçlara göre yeniden şekillendirilmelidir. Belediye sınırları içinde yaşayan mültecilerin karşı karşıya kaldığı sorunları ve ihtiyaçlarını belirlemek ve çözüm üretmek için katılımcı kentsel politika kararları alıp uygulamalıdır.

- İlgili müdürlük ve belediyenin halkla ilişkiler ve görünürlüğünden sorumlu olan birimler dahil olmak üzere tüm personele, konunun uzmanı hak temelli STK'lar tarafından düzenli aralıklarla ayrımcılıklarla mücadele ve uyum süreci eğitimi verilmelidir.
- Belediyelerin stratejik planlarında mültecilere yönelik ölçülebilir **hizmet hedefleri** tanımlanmalıdır.
- Mültecilere yönelik hizmetler konusunda koordinasyonun sağlanabilmesi ve mültecilere yönelik başarılı çalışmalar yürüten ilçe belediyelerinin tecrübelerini ileriye taşımak için ilçe belediyelerinde, sosyal hizmet müdürlükleri altında **göç birimleri** kurulmalıdır. Bu birimler büyükşehir belediyesi ile koordinasyonlu çalışmalıdır.
- Henüz yoksa **eşitlik birimleri** açılmalı ve başkanın söylem ve dili de eşitlik ilkelerini gözeterak oluşturulmalıdır. (Özellikle belediyelerin sosyal medya hesaplarında kullandıkları görsel, dili ve yaklaşımın

hak temelli ve kapsayıcı olmasına, nefret söylemini beslememesine özen gösterilmelidir.)

- Belediyenin sorumlu olduğu ilçe sınırlarındaki mültecilerin sayılarının, durumlarının ve ihtiyaçlarının tespitinin yapılması için ilgili müdürlük altında **veri çalışmaları** yapılmalı ve veriler sistematik olarak güncellenmelidir.
 - ▲ Kurulacak online bir veri tabanı ile kayıt işlemleri kontrol altına alınabilir. (bkz. Suriyeli Kayıt ve Otomasyon Merkezi SUKOM)
- Belediyeler ilgili birimlerini devreye sokarak mülteciler konusunda **hak temelli çalışan sivil toplum örgütleri ile işbirliğine** açık olmalı ve birlikte program ve projeler geliştirmelidir.
- **Kent konseyine bağlı mülteci meclisleri** kurulmalı ve mültecilerin meclisten haberdar olması sağlanarak katılımları teşvik edilmelidir.
- Belediyelerin mültecilere yönelik hizmet verebilmeleri için; tercüman, psikolog, sosyal hizmet uzmanı vb. kişileri istihdam imkânı sağlanmalıdır.
- Stratejik planın hazırlanması dahil, katılımcı bir yöntemle belediye'deki **tüm hizmetlerin revizyonu** yapılmalı, yeni açılan hizmet binaları kapsayıcı olmalı, hem o beldede yaşayan mülteciler hem

de mülteci haklarını savunan sivil toplum örgütleri ile işbirliği sağlanmalıdır.

Belediye Sınırları İçinde Çalışan İşçiler İçin;

- İlçe belediyeleri, ilçelerinde **kayıtdışı çalışmak zorunda kalan mültecilerin sorunlarını** onlara danışarak tespit etmelidir.
- Mültecilerin de çalıştığı inşaatlarda **işçiler için iş güvenliği, işçi sağlığı denetimi** konularında ilgili diğer devlet kurumlarıyla işbirliği yapılarak koşulların uygun olduğundan emin olunmalıdır.
- Gezen işçi toplulukları için (mevsimlik işçi, süreli işçi vb.) **sağlıklı, güvenli barınma alanları** tahsis edilmelidir.
- **Belediyeler işçi sendikaları ile işbirliği** içinde olmalıdır.
 - ▲ Mültecilerin; insani çalışma şartlarının denetlenmesi ve
 - ▲ **Kayıtsız, güvencesiz, asgari ücretin altında işçi çalıştıran; resmi evraklara el koyarak, borçlandırarak düşük ücretlerle çalıştıran işyerlerinin tespit edilmesi** konularında ilgili devlet kurumlarıyla işbirliği içinde olunmalıdır.

Çocuklar için;

- İlçelerde yaşayan **mülteci çocukların eğitim durumlarını ve koşullarını tespit**

edecek ve politika üretmeye yönelik çalışmalarda bulunulmalı, yine bu konuda ilgili devlet kurumlarıyla işbirliğine gidilmelidir.

- ▲ Okul çağındaki **çocuklarını okula gönderemeyen veya kayıt yaptırmayan** ailelerin sorunları, ihtiyaçları tespit edilmeli ve okula yönlendirme konusunda güçlendirme çalışmaları yapılmalıdır.
- ▲ İhtiyaç dahilinde çocuklara **eğitim materyalleri** sağlanmalıdır.
- ▲ Okul çağındaki çocuklar için **okula yetiştirme ve destek eğitimleri** sağlanabilir. Buna dil eğitimi dahildir. Okul öncesi çocuklar için ise kreş ve anasınıfı hizmeti sağlanmalıdır.
- ▲ Ailelere ve çocuklara **çocuk haklarına dair eğitim ve bilgilendirme** yapılmalıdır.
- ▲ İlçe ve il Milli Eğitim Müdürlükleri ile Rehberlik Araştırma Merkezleri ile işbirliği yaparak **özel gereksinimleri olan** mülteci çocukların tespiti ve durumlarının iyileştirilmesi için birlikte çalışmalıdır.

Kadınlar için;

- Eğitim durumları ve mesleki yeterliliklerine/becerilerine uygun olarak kadınları güçlendirecek eğitimler verilmeli ve işe

yönlendirme konusunda çalışmalar yapılmalıdır.

- Belediyelere bağlı **meslek edindirme kurslarındaki eğitimler** mülteci kadınları kapsayacak şekilde düzenlenmeli, gerekirse çevirmen desteğinden faydalanılmalıdır. Aynı zamanda ülke vatandaşı kadınlarla dayanışma geliştirmesi desteklenmelidir.
- Belediyeler; sağlık erişimi, hukuksal haklar, barınma, dil ve ayrımcılıkla mücadele gibi konularda **kadınların desteklenmesini ve güçlenmesini** sağlayan uygulamalar/programlar hazırlamalı; yerelde hizmet sunan mülteci kadınların içinde olduğu kooperatiflerle işbirliği içinde olmalıdır.
- Toplumsal cinsiyete dayalı şiddete dair şikâyetlerini/taleplerini ele alacak **başvuru mekanizmaları** oluşturulmalı, gerekirse ilgili STK'larla işbirliğine gidilmelidir.
- Çocuklu kadınların istihdamında çocuklarının bakımı göz ardı edilmemeli. **Yaş durumuna uygun çocuk evi, kreş, anao-kulu kayıtları** desteklenmelidir.
- Maddi imkânsızlık yaşayan ailelere **çocuk bakım malzemeleri** tedarik edilmelidir.

Salgın ve Afet Dönemlerinde;

- Salgın ve afet dönemlerinde güncel du-

ruma, korunma/güvenlik önlemlerine ve ilerlemeye ilişkin **bilgilendirme** yapılmalıdır.

- İnsanlık hakkı olan temel hizmetlere erişimler kısıtlanmamalıdır
 - ▲ Sağlık, barınma, temizlik ve gıda ihtiyaçları karşılanmalıdır.
- Salgın sebebiyle işini kaybeden ve maddi zorluk yaşayanlar tespit edilerek **temel ihtiyaçlarını karşılayacak politikalar** belirlenmeli ve uygulanmalıdır.
- **Pandemi şartlarına** uygun olmayan yerlerde çalıştıran işletmeler tespit edilmeli; temiz, sağlıklı ve güvenli çalışma ortamları oluşturulması desteklenmelidir.
- Eğitim hakkından mahrum kalan ve uzaktan eğitime internet, bilgisayar ve televizyona erişimin olmamasından kaynaklı katılamayan öğrenciler tespit edilerek **eğitime katılımlarına destek** sağlanmalıdır.
- **Sağlık kurumlarının** çalışma gün, saat ve prensipleri hakkında bilgilendirme yapılmalı, bilgi yetersizliğinden kaynaklı sağlığa erişimleri kısıtlanmamalıdır.
- Sürekli bakım gerektiren (dializ, fizik tedavi vb..) hastalığa sahip olan mülteciler tespit edilerek tedavi süreçlerinin aksamaması sağlanmalıdır.

mekandaadalet.org

